

JANÁČKOVA AKADEMIE MÚZICKÝCH UMĚNÍ V BRNĚ

Hudební fakulta

Katedra strunných nástrojů

Studijní obor hra na housle

České publikace věnované metodice hry na housle

**Komparace nejpoužívanějších metodik na
základních uměleckých školách**

Bakalářská práce

Autor práce: Klára Jandová, DiS

Vedoucí práce: Mgr. Pavel Suk

Oponent práce: MgA. Bohuslav Matoušek

Brno 2013

Bibliografický záznam

JANDOVÁ, Klára. České publikace věnované metodice hry na housle. (Czech publications devoted to the violin methodics. Comparison of the most widely used methodics in elementary schools of art). Brno: Janáčkova akademie múzických umění v Brně, Hudební fakulta, Katedra strunných nástrojů, 2013. 44 s. Vedoucí diplomové práce Mgr. Pavel Suk.

Anotace

Bakalářská práce "České publikace věnované metodice hry na housle" pojednává o nejpoužívanějších učebnicích hry na housle v základních uměleckých školách České republiky (k roku 2013). Zkoumá jejich obsah a srovnává, jak moc se zabývají konkrétními problémy vyskytujícími se v počátcích výuky, které mohou mít dopad na celkový vývoj budoucího houslisty: postavení rukou, metodický postup, houslová podpěra (pavouk, poduška, podbradek), intonační cvičení, hudební nauka, atraktivnost pro dítě a předcházení zdravotním problémům.

Annotation

The thesis "*Czech publications devoted to the violin methodics*" deals with the most common lecture books about the violin play, used in elementary schools of art in the Czech republic, to this date. The aim is to analyse their content and provide comparison as to what extent are the actual issues concerning the early stages of the lecturing addressed, such that might affect the future of a young player. Namely, the emphasis is on the hands positioning, the methodics plan, the shoulder rest, intonation exercises, the musical education and the attraction for the pupil as well as on how to prevent medical difficulties.

Klíčová slova

housle, metodika, hudba, komparace, houslová škola

Keywords

violin, methodics, music, comparison, violin tuition

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.

V Brně, dne 30.4. 2013

Klára Jandová, DiS

Poděkování

Děkuji svým rodičům, že mě naučili milovat hudbu, panu Mgr. Sukovi za jeho nemalou pomoc při promýšlení námětu práce, své sestře Marii Jandové za její všestrannou podporu, bez které by tato práce vůbec nevznikla a v neposlední řadě Haně Vojtkové, která je již přes dvacet let mým neustálým průvodcem a cenným rádčem při mé hudební cestě životem.

Obsah

Úvod	6
1. Stav bádání	7
2. Historie českých houslových škol	9
3. Komparace vybraných metodik	11
3.1 Postavení rukou	11
3.1.1 Otakar Ševčík	12
3.1.2 Josef Micka	13
3.1.3 Jan Čermák a Josef Beran	14
3.1.4 Zdeněk Gola	15
3.1.5 Eva Bublová	15
3.1.6 Shrnutí	16
3.2 Metodický postup	17
3.2.1 Otakar Ševčík	17
3.2.2 Josef Micka	18
3.2.3 Škola J. Čermáka - J. Berana	19
3.2.4 Zdeněk Gola	21
3.2.5 Houslová knížka Evy Bublové.....	22
3.2.6 Souhrnná komparace získaných poznatků z hlediska praxe	24
3.3 Houslová podpěra	25
3.4 Intonační cvičení.....	26
3.5 Hudební nauka.....	27
3.6 Atraktivnost pro dítě.....	28
3.6 Předcházení zdravotním problémům.....	30
Závěr	31
Použité informační zdroje	33
Přílohy	35
Příloha č. 1 Výsledky dotazníkového šetření	35
Příloha č. 2 Postavení rukou.....	37

Úvod

Práce se zabývá komparací nejpoužívanějších českých metodik hry na housle v základních uměleckých školách České republiky. Školy jsou srovnávány vždy vzhledem k jednomu danému problému. Ty se zaměřují na otázky, které je nutno řešit již od počátku výuky a které ovlivňují celkový vývoj budoucího houslisty. Cílem práce je zjistit, jestli se těmto problémům školy dostatečně věnují a je jim dopřána náležitá pozornost. V kapitole 3.2 Metodické postupy se kromě stručného přehledu obsahu učebnic poukazuje na jejich výhody a nevýhody a na zažitou strukturu výuky dnešních základních uměleckých škol.

1. Stav bádání

Tématu obsahu houslových škol pro začátečníky bylo doposud věnováno málo pozornosti. Nejvýznamnější je publikace Lukáše Janka *České houslové školy*,¹ která přináší podrobný seznam všech českých houslových škol dostupných v České republice i místa, kde mohou být tyto notové materiály nalezeny.

Dále existuje několik diplomových prací:

Veronika Hejnová² se zabývá životem a dílem největšího houslového pedagoga Otakara Ševčíka, jehož celoživotní práce je obrovským metodickým přínosem.

Českým houslovým metodikám 20. století, tedy houslové škole Jana Mařáka, Josefa Micky, Jindřicha Pazdery, Františka Kohoutka a Jaroslava Foltýna s doplněním zahraniční školy Kató Havas, se věnuje Jitka Haferníková.³

Jitka Hejná⁴ rozebírá výuku začátečníků vybraných českých houslových škol 20. století. Postupně popisuje školy Jana Maláta, Otakara Ševčíka, Bedřicha Kozánka, Josefa Brabce, Jana Čermáka a Josefa Berana, Josefa Micky a Magdaleny Mickové, Václava Krůčka a Zdeňka Goly. Práce již nezmiňuje zatím nejnovější houslovou školu Evy Bublové *Houslová knížka pro radost aneb začínáme ve třetí poloze*, která byla vydaná ve stejném roce.

Klára Benešová v diplomové práci *České houslové školy v systému hudebního vzdělávání na ZUŠ*⁵ popisuje problematiku českého houslového umění se zaměřením na školy Otakara Ševčíka, Jana Čermáka a Josefa Berana, Josefa Ladislava Micky a Zdeňka Goly.

¹ JANKO, Lukáš. *České houslové školy*. Praha: Akademie múzických umění, Hudební fakulta, 2003.

² HEJNOVÁ, Veronika. *Otakar Ševčík - houslový pedagog světového významu. Jeho dílo a práce s ním*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, Filozofická fakulta, Ústav hudební vědy, 2010.

³ HAFERNÍKOVÁ, Jitka. *České houslové metodiky 20. století*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Pedagogická fakulta, Katedra hudební výchovy, 2010.

⁴ HEJNÁ, Jitka. *Výuka začátečníků ve vybraných českých houslových školách 20. století*. Olomouc: Palackého univerzita v Olomouci, Pedagogická fakulta, Katedra hudební výchovy, 2011.

⁵ BENEŠOVÁ, Klára. *České houslové školy v systému hudebního vzdělávání na ZUŠ*. Olomouc: Palackého univerzita v Olomouci, Pedagogická fakulta, Katedra hudební výchovy, 2008.

Ludmila Netolická se v bakalářské práci⁶ věnuje metodice hry na housle současné pedagožky Jaroslavy Staňkové (nyní Ledkové) a v magisterské práci⁷ ji srovnává s metodikou brněnského pedagoga Bohumila Kotmela.

Magdalena Graffová⁸ se zabývala houslovými školami od dob Otakara Ševčíka: Bedřichem Kozánkem, Janem Malátem, Josefem Brabcem, Janem Čermákem, Josefem Beranem, Josefem Ladislavem Mickou, Magdalenou Mickovou a Zdeňkem Golou.

Jiří Burian se ve své diplomové práci⁹ zaměřil pouze na metodiku B. Kotmela.

Zuzana Bouřová¹⁰ srovnává českou školu Josefa Ladislava Micky s metodikou Yehudiho Menuhina a Ivana Galamiana.

⁶ NETOLICKÁ, Ludmila. *Výukové metody hry na housle Jaroslavy Staňkové*. Brno: Janáčkova akademie múzických umění v Brně, Hudební fakulta, Katedra strunných nástrojů, 2009.

⁷ NETOLICKÁ, Ludmila. *Srovnání výukových metod Bohumila Kotmela a Jaroslavy Staňkové*. Brno: Janáčkova akademie múzických umění v Brně, Hudební fakulta, Katedra strunných nástrojů, 2011.

⁸ GRAFFOVÁ, Magdalena. *Houslové školy pro začátečníky od dob Otakara Ševčíka; osobnosti tvůrců a srovnání škol*. Brno: Janáčkova akademie múzických umění v Brně, Hudební fakulta, Katedra strunných nástrojů, 2005.

⁹ BURIAN, Jiří. *Systém houslové výuky Bohumila Kotmela*. Brno: Janáčkova akademie múzických umění v Brně, Hudební fakulta, Katedra strunných nástrojů, 1989.

¹⁰ BOUŘOVÁ, Zuzana. *Srovnání metodiky houslové hry J. Micky, Y. Menuhina a I. Galamiana*. Brno: Janáčkova akademie múzických umění v Brně, Hudební fakulta, 1987.

2. Historie českých houslových škol

V průběhu 19. století se začala vyžadovat vyšší technická úroveň hry na hudební nástroje, hru na housle nevyjímaje. Podle nálezů Marie Horákové v Kroměřížském archivu byly už v 18. století u nás uplatňovány mezi jinými školy Georga Simona Löhleina (1727-1782), Johanna Samuela Petriho (1738-1808) a Ignaze Schweigela (2.pol. 18.stol.),¹¹ které ovšem nebyly systematicky nijak propracovány, ale sloužily pouze jako příprava pro běžnou koncertní praxi. Předstupněm českých houslových škol byly etudy - capriccia Františka Bendy (1709-1786) a první oficiální českou houslovou školou byla *Houslí škola* Jana Nepomuka Filcíka (1785-1837). V roce 1811 byla založena pražská konzervatoř, díky které vzrostla úroveň houslové hry v českých zemích a zcela se změnil přístup ve výchově nových mladých houslistů. Prvním profesorem houslového oddělení se stal Bedřich Vilém Pixis. Čeněk Barták (1797-1861) - žák Viléma Pixise, sepsal Theoreticko-praktickou školu hry na housle, která byla ve své době velice rozšířená. Po Vilému Pixisovi nastoupil (jako profesor) jeho žák Mořic Mildner a dále Antonín Bennewitz, jenž byl učitelem Mnoha významných českých houslistů a pedagogů.

V roce 1881 dokončil a na vlastní náklad vydal Otakar Ševčík svůj první opus *Škola houslové techniky*,¹² jímž započal své celoživotní dílo, které dalo nový směr veškerému dosavadnímu přístupu k metodickým postupům cvičení na housle. Jeho opusy se využívají dodnes.

Po Ševčíkovi vzniklo ještě velké množství houslových škol,¹³ z nichž nejvýznamnější jsou školy Arnošta Juliuse Černého, Jana Mařáka, Josefa Berana, Edvarda Nademlýnského, Josefa Brabce, Jana Čermáka, Václava Stuchlého, Václava Krůčka a Josefa Ladislava Micky. Mezi současné houslové školy řadíme

¹¹ HORÁKOVÁ, Marie. Houslové školy druhé poloviny 18. století ze sbírkových fondů arcibiskupského archivu v Kroměříži. *e-Pedagogium*. [Online]. 2003, č. 1. [Cit. 14.4.2013]. Dostupné z <<http://epedagog.upol.cz/eped1.2003/mimo/clanek14.5.htm>>.

¹² HEJNOVÁ, Veronika. *Otakar Ševčík - houslový pedagog světového významu. Jeho dílo a práce s ním*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, Filozofická fakulta, Ústav hudební vědy, 2010, str.21.

¹³ Kompletní seznam všech českých houslových škol až po současné školy Zdeňka Goly a Bohumila Jíchy vytvořil Janko Lukáš ve své publikaci *České houslové školy*.

školu Zdeňka Goly, Bohumila Jíchy, Bohumila Kotmela, Jindřicha Pazdery,
Jaroslavy Ledkové (rozené Staňkové) a Evy Bublové.

3. Komparace vybraných metodik

Následující část bude věnována řešení určitých problémů vyskytujících se při výuce hry na housle komparací vybraných houslových metodik. Vzhledem k počtu vydaných metodických publikací se práce zaměřuje pouze na nejpoužívanější¹⁴ metodiky na základních uměleckých školách určené pro žáky přípravného studia a 1. ročníku 1. stupně.

1. Otakar Ševčík: *Op.6, Houslová škola pro začátečníky*
2. Josef Ladislav Micka: *Škola hry na housle*
3. Jan Čermák - Josef Beran: *Houslová příprava a škola pro začátečníky*
4. Zdeněk Gola: *Houslová škola pro začátečníky*
5. Eva Bublová: *Houslová knížka pro radost aneb začínáme ve třetí poloze*

Budou řešeny otázky, kterými je nutné se zabývat již od počátků výuky, a které mají nemalý vliv na trvalý vývoj žákovy hry i na jeho zdravotní stav:

1. Postavení rukou
2. Metodický postup
3. Houslová podpěra (pavouk, poduška, podbradek)
4. Intonační cvičení
5. Hudební nauka
6. Atraktivnost pro dítě
7. Předcházení zdravotním problémům

3.1 Postavení rukou

Vzhledem k odlišnosti fyzických proporcí každého člověka se dá těžko určit jen jediné správné postavení jak levé tak pravé ruky. Přesto lze stanovit alespoň základní pravidla, podle kterých se může učitel při výuce orientovat. Velmi důležité je zachovat uvolněnost rukou, zároveň však dosáhnout určité pevnosti

¹⁴ Metodické školy byly vybrány na základě dotazníkového šetření provedeného autorkou, viz příloha č. 1.

prstů v levé ruce při dopadu na hmatník, aby byly schopné dostatečně strunu stisknout, a určitého tlaku (napětí) v pravé ruce při vytváření plného tónu. Zásadní je také dohlédnout na to, aby veškeré pohyby obou rukou nevycházely z krajních poloh kloubů, ale z jejich střední polohy. S tím je úzce spjatý i způsob, jakým se dítě učí držet nástroj pod bradou.

3.1.1 Otakar Ševčík

se k postavení rukou a držení houslí ve svém opusu 6 vyjádřil takto: "*Housle položíme na levou klíční kost, přidržíme je bradou na levém spodním líčku vrchní desky a nakloníme je poněkud k pravé straně. Držíme je ve vodorovné poloze tak, aby konec hmatníku (při malém pražci) směřoval kolmo ke středu levého ramene. Krk houslí uchopíme prvním článkem palce a třetím kloubem ukazováčku levé ruky; nesmí tedy klesnout do úžlabí mezi oběma prsty. Dlaň, která nepřiléhá svou spodní částí ke krku houslí, držíme skoro rovnoběžně s krkem houslí, aby i čtvrtý prst mohl dopadat na struny shora a pohodlně. Loket levé ruky vytočíme pod střed houslí a neopíráme jej o tělo. Housle nepřidržíme ani levým ramenem, nýbrž používáme jednak podbradku, který se připevní na levé straně houslí vedle struníku, jednak podložky. Smyčec se drží všemi prsty pravé ruky. Mírně prohnutý palec opřeme špičkou o oblou hranu žabky a pravou stranou špičky o prut smyčce naproti prostřednímu prstu tak, aby se nemohl sesunout do prostoru mezi žíněmi a žabkou. Nehtový článek palce tvoří s prutem smyčce ostrý úhel, nepřiléhá k žíním, nýbrž je od nich vzdálen asi o jeden centimetr. Ukazováček se přiloží prostředním článkem k prutu smyčce, prostřední prst v prohloubení prvního kloubu, prsteník středem nehtového článku a malík se na prut pouze postaví. Prut směřuje tedy od špičky malíku k druhému kloubu ukazováčku. Ruku i prsty držíme zaobleně, aby klouby nepřirozeně nevyvstávaly. Prsty na smyčci ani neroztahujeme ani nestlačujeme. Smyčec se položí na strunu středem, do vzdálenosti asi 3cm od kobylky a prut se poněkud nakloní ke strunám. Pravý loket přechází při hře do smykových rovin jednotlivých strun, takže je při hře na E struně nejnižší a při hře*

na G struně nejvýše. Smyká se kolmo ke strunám, tedy tak, že se žíně pohybují vždy rovnoběžně s plochou kobylinky."¹⁵

Toto průvodní slovo sepsané na začátku sešitu je doplněno několika kreslenými obrázky pravé a levé ruky na samostatné straně.¹⁶

3.1.2 Josef Micka

ve své metodice píše: "a) prohlédni si obrázek "Housle pod bradou". Vidiš, že housle 1. směřují vlevo, tak jako hlava, 2. jsou vodorovně (struny jsou vodorovně), 3. jsou doprava skloněné (levá strana houslí je výš než pravá). b) Vlož housle pod bradu, levou ruku opři o luby a zachovej všechny tři znaky dobrého držení houslí. Viz obrázek. c) Vlož housle pod bradu, spusť levou ruku dolů a přidržuj housle zcela krátce pouze tlakem brady proti levému rameni. d) Střídej držení houslí ve svislé poloze a držení pod bradou podle obou obrázků."¹⁷

Jako další se Josef Micka věnuje brnkání na struny a hned po tom problematice uchopení smyčce, které napřed nacvičuje na tužce. "Přípravná cvičení s tužkou: a) vezmi tužku levou rukou dole, svisle. b) Na tužku polož, asi uprostřed, špičku pravého palce. c) Proti palci pak polož dva prostřední prsty (prostředník a prsteník), tak, aby tužku obepínaly pod prvními klouby a drželi ji. Viz obrázek. d) Pohybuj tužkou, drženou jen těmito třemi prsty, různými směry: nahoru-dolů pohybem z ohbí, nebo vpravo -vlevo, anebo jako když točíš klíčem v zámku apod. Ukazováček a malík měj zvednutý. e) Na tužku polož také ukazováček, tak aby se jí dotýkal svým prvním kloubem a byl trochu vzdálen od prostředníku. g) Dělej s tužkou, drženou už všemi prsty, "kyvadlo", vřeteným pohybem z lokte. Viz obrázek. Přípravná cvičení se smyčcem: a) smyčec polož na židli prutem vpravo tak, aby dole přesahoval a přidrž si ho levou rukou za žabku, aby neujížděl. b) Palec opři špičkou o výstupek (horní roh) žabky, tak aby se zároveň opíral i o prut. Viz obrázek. c) - g) Postupuj se smyčcem jako dříve s tužkou. Smyčec drž lehce. Občas uvolni ruku zatřepáním."

¹⁵ ŠEVČÍK, Otakar. *Houslová škola pro začátečníky*. Praha: Editio Supraphon, 1988, str. 8.

¹⁶ Viz příloha č. 2a.

¹⁷ Viz příloha č. 2b.

Postavení prstů levé ruky vyučuje až posléze. "Krk houslí vlož mezi palec a ukazováček v blízkosti pražce. Ohbí měj při tom přímé. Palec opři prvním článkem o krk houslí: viz obr. Pokládej na strunu jeden prst za druhým, tam a zpět. První tři prsty zahýbej - čtvrtý, je-li krátký, můžeš položit naplocho. Všimni si na obrázku vzdáleností mezi prsty: jen druhý a třetí jsou u sebe. - Prsty ponechávej na místě. Nazpět je zvedej po jednom: 4-3-2-1-0."¹⁸

3.1.3 Jan Čermák a Josef Beran

ve své *Houslové přípravce a škole pro začátečníky* postupně komentují fotografie malého houslisty ukazujícího vždy jeden nový úkon pro správné držení houslí. "Postoj a držení houslí: hlavu zpřímá, housle spočívají na klíční kosti (ne na rameně!), drž je pevně bradou, před sebou vodorovně!, loket stoč pod housle! (levá ruka housle jen lehce přidržuje), držení ti usnadní podbradek a poduška. Správně držet nástroj je podmínkou tvých pokroků. Stůj vzpřímeně, trochu se rozkroč."

Dále rozděluje na sedm částí proces správného nácviku držení houslí. Stejně tak postupuje i u držení smyčce. "1. Základní postavení: správně stůj, pozor na kobylku! 2. Uchop housle u patky. 3. Housle před sebe. 4. Pod bradu správně housle zasad', uprav držení a stiskni. 5. Připrav levou ruku: pravou přidrž housle, levou vysuň, palec přilož lehce k dlani, bříškem od ukazováčku. 6. Zasuň ji pod krk (u pražce): krk spočine mezi bříškem palce a kořenem ukazováčku - volně - prsty nesvírej! 7. Pravá připazí, uprav držení: loket pod housle! dlaň přikloň ke krku, nekrč palec!

Smyčec držíme v pravé ruce, úplně volně, nikdy křečovitě. Ohnutý palec na okraji žabky, malíček na prutu, prsty zaobleny. 1. Uchopím smyčec levou rukou pod žabkou, žíněmi proti sobě. 2. Ohnu palec: současně volně sevři ostatní prsty. 3. přiložím jej na okraj žabky. 4. Proti němu oba střední prsty. 5. Postavím malíček (na prut). 6. Přiložím ukazováček 7. Volně držím, levou pustím (před tím se přesvědč, máš-li ohnutý palec, malíček na prutu a prsty zaoblené v kloubech.) Stavění prstů na strunu A: Prsty stav pomalu, pozorně, po sobě: první (ukazováček),

¹⁸ MICKA, Josef - MICKOVÁ, Magdaléna. *Škola hry na housle*. Praha: Editio Supraphon, 1982, str. 4-6, 13.

vedle něho druhý (prostředník), třetí (prsteník) a čtvrtý (malíček) natáhni! Netlač na palec! Dbej, aby prsty dopadaly na hmatník ohnuté v kloubech tak, jak to vidíš na obrázku!¹⁹

3.1.4 Zdeněk Gola

podobně jako ve škole J. Čermáka a J. Berana, učí žáky držet housle podle fotografií malé houslistky s popisky.²⁰

*"Stát vzpřímeně (rovně) s mírně rozkročenýma nohama. Housle spočívají mezi levým ramenem a levou stranou brady. Mírný tlak hlavy! Housle se drží v rovné linii s podlahou a jsou částečně vysunuty doleva. Celá plocha houslí má mírný sklon doprava. Krk houslí leží mezi palcem a ukazováčkem levé ruky. Zkoušet držení houslí bez pomoci levé ruky. Prsty pravé ruky jsou ve všech kloubech ohnuté (zakulacené), jako by objímaly malý míček. Palec se špičkou zespodu dotýká jak prutu smyčce, tak i okraje žabky. Prostředník je umístěn proti palci. Hlavní úlohou palce, prostředníku a prsteníku je držet smyčec. Proto tyto prsty jsou na smyčci umístěny pospolu. Mezi ukazováčkem a prostředníkem, prsteníkem a malíčkem jsou malé mezery. Je to proto, aby ukazováček měl možnost většího tlaku na prut smyčce a tím zvětšoval sílu tónu a malíček naopak nadlehčoval smyčec a tím zmenšoval sílu tónu. Je důležité, aby se ukazováček dotýkal prutu smyčce svým druhým článkem a malíček byl na něm postaven svoji špičkou."*²¹

3.1.5 Eva Bublová

se ve své Houslové knížce vůbec nezmiňuje ani o držení houslí ani o základním postoji těla. Pro usazení levé ruky do třetí polohy přidává pouze stručný komentář spolu se dvěma drobnými kreslenými obrázky.²² *"Aby 1. prst našel své správné místo, musíme především levou rukou správně, pohodlně a lehce držet*

¹⁹ ČERMÁK, Jan - BERAN, Josef. *Houslová příprava a škola pro začátečníky*. Praha: Editio Supraphon, 1978, str. 5-8, 11. Viz příloha č. 2c.

²⁰ Viz příloha č. 2d.

²¹ GOLA, Zdeněk. *Houslová škola pro začátečníky*. Ostrava-Kunčice: Grafie, 1996, str. 6-7.

²² Viz příloha č. 2e.

housle. Všechny prsty jsou pohodlně zahnuté nad strunami. Hrana dlaně se lehce dotýká lubů. Palec lehce leží proti 1.-2. prstu. Když se podíváme do zrcadla vidíme ruku napravo od patky houslí. Patku i hranu spodní desky v zrcadle vidíme. Loket volně visí dolů."

O stavění pravé ruky není v této učebnici žádná poznámka, kromě drobné narážky ve 4. kapitole doprovázené malým obrázkem.²³ *"Když pravá ruka bude měkce držet smyčec (podobá se tvá ruka ruce na obrázku?)"*²⁴

Pouze během lekcí upozorňuje autorka na různé dělení smyky, či se zmiňuje o rozvrstvení síly a pružnosti ruky.

3.1.6 Shrnutí

Podle obrázků a fotografií je na první pohled zřejmé, že držení a postavení rukou není vždy zcela totožné.

Dle Ševčíka vychází levá ruka z téměř rovnoběžného postavení ke hmatníku, palec je opřený mírně za ukazováčkem, šikmo směřující ke kolíčku. Na rozdíl od toho obrázek z Mickovy školy ukazuje palec přímo naproti druhému prstu, postavený kolmo ke stropu. Škola J. Čermáka - J. Berana nevychází jako Ševčík z postavení téměř rovnoběžného, ale ruku staví kolmo ke krku, a palec směřuje šikmo ke kolíčkům. Houslistka ze školy Z. Goly vychází z postavení rovnoběžného s hmatníkem, ale má jinak postavené zápěstí, na rozdíl od výše uvedených metodik. Zápěstí je vysunuto mírně před housle, což vede k sesunutí palce směrem ke spodní části krku houslí a prsty tím pak vytáhne více nad struny. Tento styl držení by mohl být vhodný spíše pro žáky s kratšími prsty. Eva Bublová začíná ve třetí poloze, vychází tedy z opření ruky o korpus a palec volně položený mezi 1. a 2. prstem. Obrázek s postavenými prsty není v její škole k dispozici.

Postavení ruky pravé a jejich prstů učí stejně škola Ševčíkova spolu s metodikou J. Čermáka - J. Berana. Zápěstí je rovné, prsty jsou kulaté, všechny blízko sebe,

²³ Viz příloha č. 2e.

²⁴ BUBLOVÁ, Eva. *Houslová knížka pro radost aneb začínáme ve 3. poloze*. Praha: Bärenreiter, 2011, str. 41.

opřené o prut (kromě malíčku, který je položen na prut shora) zhruba ve stejné výšce, až kolem posledního článku prstů. Toto držení podporuje uvolněnost celé ruky a nadlehčenost tahu, nicméně pro začátečníky může být náročnější (i časově) naučit se smyčec takto v ruce udržet. Oproti tomu školy Micky, Goly a Bublové zobrazují držení pravé ruky s mírně odděleným ukazováčkem a malíčkem od prostředních prstů, se smyčcem spočívajícím více směrem k dlani. Toto držení podporuje sílu a tah smyčce. Také pomáhá houslistovi ovládat stabilitu smyčce a dodává pocit jistoty, že smyčec v ruce udrží. Může ale vést k přílišné hrubosti a ztrátě mobility některých kloubů, právě kvůli pocitu pevného sevření. Ve školách J. Micky, O. Ševčíka a J. Čermáka - J. Berana si můžeme ještě povšimnout, že je pravá ruka zobrazena dnes už neobvykle vysoko, a to tak, že se malíček opírá o prut přímo v polovině žabky. V novějších školách (tedy Z. Goly a E. Bublové) se držení zobrazuje již posunutě mírně dolů, tak aby se malíček prutu dotýkal zhruba v úrovni spodního kraje žabky.

3.2 Metodický postup

3.2.1 Otakar Ševčík

začíná znázorněním principu pultónové soustavy, poté vysvětluje základní principy notace. Následuje návod pro správné držení houslí a vysvětlivky zkratkou používaných v sešitě. V prvním cvičení seznamuje žáky s prázdnými strunami. Žákovým úkolem je tahat na prázdných strunách krátkým smykem (u žabky, ve středu i u špičky) tak dlouho, dokud se nenaučí správně ovládat držení smyčce.

V následujících cvičeních se zabývá problematikami v tomto pořadí:

Výuka tahu na prázdných strunách v různých variacích smyku. Pokládání prvního prstu na všechny struny, opět v různých variacích smyku. Následně seznamuje Ševčík dítě s melodií. Žák hraje doprovod k melodii skládající se z prázdných strun a prvního prstu hraného na všech strunách, učitel hraje melodii. Jako základní zvolil Ševčík prstoklad mollový, s prvním a druhým prstem u sebe. Postupně procvičuje pokládání prstů na všech čtyřech strunách, v různých obměnách, s postupným využitím všech strun. Vybraného prstokladu využil Ševčík k nácvičce základních durových stupnic (C dur, F dur, G dur).

Cílem Ševčíkovy metodiky je perfektní zvládnutí jednotlivých problémů. Té dosahuje precizním procvičením každé kombinační možnosti, jak prstokladu, tak tahu smyčce. To má však za následek velkou obsáhlost a jednotvárnost jednotlivých cvičení.

3.2.2 Josef Micka

začíná svoji školu úvodem pro rodiče a učitele. Výuku zahajuje popisem částí houslí, jejich držení a způsobu, jak má žák správně na housle brnkat. Také se zde objevují první psané noty (dítě vybrnkává prázdnou E strunu a počítá "raz-dva", učitel má k tomu vypsány tři různé písničky, kterými může žáka doprovodit). Dále se zabývá výukou správného uchopení smyčce, napřed pomocí nácviku držení tužky (jako smyčce), pak teprve aplikuje získané dovednosti na smyčci. Postupně si žák osvojuje pohyblivost a funkčnost pravé ruky Tato cvičení jsou prokládána rytmickými diktáty a písničkami, které se žák učí zpívat, nebo doprovázet brnkáním či hrou na prázdných strunách.

Levé ruce se věnuje jako první až kapitola jedenáctá. Žák se učí pouze pokládat prsty na hmatník bez sluchové kontroly a to v durovém prstokladu - púltón mezi druhým a třetím prstem, s řádným procvičením každého prstu samostatně. Po zvládnutí této látky se Micka zaměřuje na pokládání jednotlivých prstů napříč hmatníkem a teprve pak se dítě učí pokládat postupně všechny prsty na strunu se sluchovou kontrolou. Tato cvičení jsou prokládána tematikou pravé ruky (nácvik různých smyků, plynulosti obrátek, hry na dvou strunách zároveň, legato atd.)

Cvičení dvacet sedm obsahuje první samostatnou celou písničku *Sedí liška pod dubem*, kterou si žák může sám zahrát. Postupně se v učebnici vyskytují cvičení stupnic D dur, A dur a G dur spolu se zaměřením na obtížnost přechodu na nižší strunu přes 4. prst.

Následují cvičení se stále novými poznatky, vždy rovnoměrně rozvrstvené v oblasti muzicírování i techniky pravé a levé ruky. Pro představu následující probírané látky jsou zde vypsány názvy kapitol tak jak jdou za sebou: *Ovčáci*, *čtveráci*, *Jména tónů (hmatů) na struně D podle čísel prstů*, *Rychlá hra u špičky*

(s překlápěním smyčce na vedlejší strunu), *Kočka leze dírou, Strídání staccat a legat, Příprava souhybnosti (pohyblivosti) prstových článků a záprstí (ohbí), Nízke spiccato, Husička divoká, Pohyblivost pravého malíčku, Souhybnost (pohyblivost) prstových článků při hře détaché, První prst na místě, Jména tónů (hmatů) na struně E podle čísel prstů, Pepíku ty kluku, Souhybná hra u žabky détaché, Klepání nohou, Halí, belí, Já jsem z Kutné Hory, Dlouhé a krátké smyky, Jména tónů (hmatů) na struně G podle čísel prstů, Spiccato na stupnicích, Husička divoká, Jména všech hmatů, Změny smyků u žabky, Kohout křičí kikiriky, Nestejně rychlé smyky, Prší prší, Ozvěna (nácvik forte/piana), Slunéčko zapadá za hory, Noty na struně D, Tercie (ob jeden tón), Znovu souhybnost, Komáři se ženili, Legato s ozvěnou, Noty na struně A, Barvy, Hra z not, Vrabčáku, ty ptáčku, Noty na struně G, Ach synku, synku, Smyčcová cvičení, Holka modrooká, Rychlá hra, Smyčcová cvičení, Noty na struně E, Na tom pražském mostě, Stupnicová cvičení, Utíkej Káčo.*

Škola J. Micky je psaná hravou formou. Neustálé obměňování problémů, na které se žák musí soustředit, ho permanentně udržuje v pozornosti. Jednotlivá cvičení nejsou dlouhá a jsou přiměřeně rozvrstvena po jednotlivých stranách.

3.2.3 Škola J. Čermáka - J. Berana

je rozdělena na dvě velké části: na přípravku a školu pro začátečníky. Přípravka začíná předmluvou, poté je učebnice rozdělena do jednotlivých cvičení (látka určená k nacvičení z jedné hodiny na druhou). Autoři v prvním z nich seznamují žáka s houslemi, učí postavení těla a držení houslí. Poté se zmiňují o základním rytmickém rozdělení not a doplňují rytmickým diktátem. Dále následuje popis smyčce a ukázka správného držení. V další části se učí žák brnkat na E struně. Také se seznamuje s pomlkami a jejich hodnotami. Ve třetím cvičení se dítě učí hrát na E struně středem smyčce pomocí sedmi kroků (každý doprovázen obrázkem). Stejná část obsahuje také pizzicato na všech strunách a stavění prstů na struně A, ve stejném prstokladu jakým začínal i Ševčík, a sice s pultónem mezi prvním a druhým prstem. Ve stejném duchu, pokračují cvičení dále, obsahují problematiku vždy z každého směru. Postupně se žák učí hrát z not různá rytmická cvičení (většinou brnkáním na prázdných strunách). Následuje stavění prstů na všechny struny spolu s popisem hraných not. Dítě se je postupně naučí

nejen hrát, ale i jmenovat. Tato cvičení jsou postupně doplňována nácvikem různých pohybů pravé ruky. (Hra celým smyčcem s hladkou výměnou, polovinou smyčce od špičky či od žabky, legato, atd.) V této části by se žák měl naučit také všem notám od g po c^3 , významu posuvek a stupnici C dur.

Zde končí část přípravy a učebnice pokračuje školou pro začátečníky, která má svou vlastní předmluvu. Je rozdělena na tři části: Hra v základním prstokladu, Hra v tóninách s křížky a Hra v tóninách s bé.

Cvičení první části postupně procvičují kombinaci různých smyků a postupů prstů v levé ruce na všech čtyřech strunách. Vždy na závěr cvičebního bloku je zapsána jedna či více písniček.

Ve druhé části se J. Čermák a J. Beran věnují nácviku durových prstokladů, tedy s druhým a třetím prstem vedle sebe, opět pomocí mnoha opakování a různých variací smyků a posloupnosti kladení prstů na různé struny a po důkladném procvičení i s prstokladem třetího a čtvrtého prstu u sebe. Také se zde žák setkává poprvé s dvojhmaty (str. 49) a s funkcí odrážky (str. 50). V této části se autoři věnují také prstokladu se zvýšeným čtvrtým prstem (vhodné k nácviku tónin H dur a Fis dur. O Cis dur se učebnice nezmiňuje, ani v závěru kapitoly, kterou autoři zakončili přehledem všech durových stupnic s křížky kromě zmiňované Cis dur.

Třetí část je zahájena výukou prstokladu se sníženým prvním prstem. Dále učí důmyslnosti systému enharmonických záměn, znění intervalů a jejich nácviku v dvojhmatech a postupným seznámením s durovými stupnicemi s bé. Na str. 84 věnují autoři pozornost prstokladu se zvýšeným prstem v pražcové poloze a zakončují procvičením základního prstokladu v pražcové poloze. V úplném závěru školy jsou vypsané všechny durové a mollové stupnice hrané v první poloze.

Tato škola se ze stylistického i metodického hlediska jeví jako přechod mezi školou Ševčíkovou a Mickovou. Cvičení jsou psána "lidštější" formou, ale stále jsou velice dlouhá a pro děti náročná opticky, i na výdrž. Nicméně neustálým opakováním a důkladným procvičováním zaručuje, že dítě danou látku zvládne a plně si osvojí požadované dovednosti (znalosti).

3.2.4 Zdeněk Gola

ve své *Houslové škole pro začátečníky* začíná předmluvou, poté seznamuje žáka s houslemi a jejich částmi, základy notového písma a strunami houslí. Vysvětluje pomocí obrázků postoj a držení houslí stejně jako držení smyčce. Nejprve učí žáka přípravným cvikům bez smyčce, dítě napřed tahá smyčcem po prstu - nacvičuje tak pohyb pravého zápěstí a zatlačování a nadlehčování smyčce. Až pak se žák pokouší poprvé vést smyčec po prázdných strunách. Gola doporučuje nechat dítě z počátku tahat smyčcem na houslích položených níže, opřených pod ramenem, aby na smyčec snadněji dohlédlo a mohlo tak očima lépe kontrolovat jeho vedení, následně nacvičovat tah smyčce v normální poloze. Pro nejmenší žáčky, kvůli snížení obtížnosti, navrhuje zvolit Suzukiho metodu držení smyčce, kde palec není opřený mezi prutem a žíněmi, ale drží smyčec za spodní okraj žabky. Až doposud bylo každé cvičení doprovázeno fotografií mladé houslistky s příhodným komentářem. Cvičení desáté je psáno už s notami. Vždy v šedém rámečku Gola zapsal informace, které by si měl žák zapamatovat. V této kapitole se žák vyučuje hře na jednotlivých strunách, tentokrát už se čtením příslušných not, postupně rozepsaných v odlišných rytmických úpravách, aby se naučil dobře počítat. K muzicírování vypsala Gola vždy na konec bloku cvičení písničky, kdy učitel hraje melodii a žáček ho doprovází.

Následují cvičení, kde se žák učí stavět levou ruku k houslím. Jedna z těchto kapitol nese název *Přemísťování prstů z jedné struny na druhou pomocí pohybu z lokte. (Němé cvičení)*. Zde Gola klade důraz na důležitost zachování stejného sklonu prstů na všech strunách, kterého dosáhneme tím, že ruku ke struně budeme přiklánět od lokte a ne od zápěstí. Jako první zvolil autor prstoklad s půltónem mezi druhým a třetím prstem (na A struně). Ovšem učí pokládání pouze 1., 2. a 3. prstu, tedy bez malíčku. Také zde vysvětluje funkci křížku a jak má žák správně brnkat. Po představení názvu not na struně A zde vypisuje sérii krátkých cvičení na procvičení kladení prstů. Poslední z nich je písničkou, kterou dítě hraje s doprovodem učitele. Následuje blok cvičení pro pravou ruku, kde se žák učí základní rozdělení smyčce. Všechna jsou rozpracována stejným

způsobem, vždy s doprovodem učitele. Po řádném procvičení zařazuje autor na konec melodie, na kterých může dítě získanou dovednost aplikovat.

Dále učí Gola pokládání prstů na E struně a seznamuje dítě s různými takty (2/4, 3/4, atd.) Také zde zavádí nový systém přípravy nácviku skladby. Napřed se dítě učí tahat smyčec na prázdných strunách v rytmu nacvičované písně, pak teprve je skladba rozepsaná se správnými prsty. Skladbičky obtížnější jsou připravovány navíc procvičováním kladení jednotlivých prstů.

Struktura všech následujících kapitol je podobná, vždy obsahují přípravná cvičení jak pravé tak levé ruky k nácviku vypsanych písní. Žák je postupně seznamován s těmito novými problematikami: *Střídání čtvrtových not a čtvrtových pomlček, Takt tříčtvrtový, Dvě struny současně na jeden smyk, Tečka za půlovou notou, Cvičení a melodie na struně A a E, Legato, Dvojhlasá hra, Čtvrtý prst na struně E, Čtvrtý prst na struně A, Cvičení a melodie se čtvrtým prstem na struně E a A, Cvičení a melodie na struně D, Dvojhlasá hra, Cvičení a melodie na struně A a D, Celá nota a celá pomlčka, Cvičení a melodie na struně G, Dvojhlasá hra, Cvičení a melodie na struně D a G, Cvičení a melodie na různých strunách.*

Stejně jako v učebnici J. Micky jsou cvičení dobře rozvrstvená a nejsou příliš dlouhá. Ke konci učebnice může být jednotvárnost stylu nácviku pro některé žáky příliš unavující. Objevují se zde nové pokrokové metody v přístupu držení nástroje i ve výukovém postupu.

3.2.5 Houslová knížka Evy Bublové

začíná předmluvou a návodem k použití. V předmluvě zmiňuje možnost využití netradičního cvičení na přípravu smyků "prstem po prutu": nacvičení *ekonomiky smyků* a jejich pohybového a zvukového propojování.²⁵ Celá škola je rozdělena do osmi velkých kapitol. Na začátku každé z nich se žák může dočíst, čemu se bude v dané kapitole učit a v závěru si může získané znalosti ověřit pomocí doplňovačky.

²⁵ BUBLOVÁ, Eva. *Houslová knížka pro radost aneb začínáme ve 3. poloze*. Praha: Bärenreiter, 2011, str. 5

V kapitole první se dítě napřed seznamuje s notovým zápisem prázdných strun. Pomocí říkanek brnká různé rytmy na různých strunách. V teoretické části se učí rozpoznávat noty, osnovu i houslový klíč. Noty označující prázdné struny procvičuje na různých písničkách. Žák si je všechny zpívá a ukazuje přitom na noty. Také se zde naučí hrát doprovod ke svému zpěvu na prázdných strunách. Hru na dvou různých strunách se žák už učí hrát také legato (pokud už hraje smyčcem). Další probíranou látkou je kladení prvního prstu ve třetí poloze, na A struně, s pomůckou "hoří" pro lepší představu intonace. Skrze písničky (s vypsaným doprovodem učitele) si žák osvojuje kladení prvního prstu na správné místo.

V kapitole druhé se dítě učí položit všechny čtyři prsty v prstokladu třetího a čtvrtého prstu u sebe. V teoretické části dítě poznává, co je to prima a sekunda. Prsty procvičuje na různých písničkách, skládajících se z půlových a čtvrt'ových not. Volbu pizzicata a arca nechává Bublová na učiteli (na umu žáka). Jedno cvičení - písničku věnuje autorka podhmatu prvního prstu. Ve třetí kapitole se dítě seznamuje s legatem na jedné struně. Také procvičuje kladení prstů v různém pořadí. Následuje seznámení se 3/4 taktem a první hraní dvojzvuků (na A struně s prázdnou D strunou) a seznámení s tercií.

Kapitola čtvrtá začíná hrou na struně E, poté se žák seznamuje se stupnicí D dur. Hraje ji v různých variacích. Poprvé se zde objevuje také osminová nota a staccato. V kapitole páté se autorka zaměřuje na kvartu. Dítě poznává, že tento interval není jen mezi prázdnou strunou a prvním prstem, ale také mezi prstem prvním a čtvrtým. Také žáka seznamuje s akordem k D dur stupnici.

V kapitole šesté se dítě učí ladit struny, což je vhodná příležitost pro zaměření se na interval kvinty, který se procvičuje pokládáním prstů přes dvě struny zároveň. Žák se také seznámí s triolou. Ve zbytku kapitoly se Bublová soustředí na opakování intervalů a jejich rozpoznávání.

Kapitola sedmá se zaměřuje na hru na D struně. Seznamuje žáka se stupnicí G dur, jejím akordem a předznamenáním. Intervalem pro tuto lekci je oktáva. Pro procvičení pravé ruky zde kombinuje hru détaché a staccato. Také se zaměřuje na hru bleskového smyku. Obsahem osmé kapitoly je hra na struně G. Učí žáka stupnici C dur spolu s akordem. Pro pravou ruku zvolila Bublová procvičování

spojovacího způsobu "řetízek". Knihu zakončila autorka rozepsáním několika koled, vždy do dvojhlasu.

Tato škola je psána velice pokrokovou metodou. Jednak začíná výukou ve třetí poloze, což je u nás v České republice úplná novinka, ale také veškerou problematiku hry učí žáka pouze na písničkách. Soustředí se vždy na všechny technické aspekty výuky stejně jako na rozvoj tvořivosti a muzikálnosti. Důležitou poznámkou autorky v úvodu je připomínka včasné kombinace její knížky s výukou hry v první poloze, neboť notový materiál pro začátečníky i postupové zkoušky na základních uměleckých školách jsou tvořeny všechny pro metodiky psané v první poloze.

3.2.6 Souhrnná komparace získaných poznatků z hlediska praxe

Školy Otakara Ševčíka a J. Čermáka - J. Berana jsou zaměřeny na řádné procvičování, neustálé opakování a na perfektní ovládnutí daného problému. Jejich společným velkým nedostatkem je nedětský přístup v učení. Také postrádají pružnost metody výchovy, postupy jsou jasně dané, čímž téměř neberou ohled na různorodost lidské anatomie ani psychiky. Škola O. Ševčíka je dnes ve velké většině používána pouze jako doplňkový materiál, nejčastěji jako "lékárna" k určitým problémům vyskytujících se u jednotlivých žáků. Jako samostatná metodika se již nevyužívá. Škola Čermák - Beran se v některých ZUŠ využívá dodnes, většinou v kombinaci s jinými (zahraničními) metodikami.

Školy Josefa Micky a Zdeňka Goly jsou podobné celkovým pojetím, rozvrstvením informací a přístupem k výuce. Žáka zbytečně nezahlcují velkým množstvím not a okamžitě mu dávají možnost využít získaných znalostí k muzicírování. Dle průzkumu však učitelům vadí vypsání čísla prstů u všech not a to v celých metodikách. Dítě tím přichází o možnost si daný prst s notou samo zapamatovat.

Ve škole Z. Goly si učitelé stěžují také na příliš opožděné zapojení čtvrtého prstu do hry a na absenci českých lidových písniček.

Houslová knížka Evy Bublové je školou nejnovější a nejmodernější. Její velkou výhodou je dětské podání výuky. Barevnost stránek a různorodost vyučovaných

problematik probouzí v dítěti neustálý zájem. Její velkou nevýhodou je, že začíná výukou hry ve třetí poloze, na což, z hlediska notových materiálů a zaběhlých standardů hry na housle, nejsou naše ZUŠ připraveny. Také vzhledem k menší vzdálenosti mezi jednotlivými prsty ve třetí poloze, než je tomu v poloze první, je moudré první polohu do výuky zařadit co nejdříve, dokud má dítě prsty ještě ohebné a tvárné, neboť by mu pak mohlo rozpětí prstů první polohy dělat potíže. Z toho plyne, že kombinace s jinou školou a výuka v první poloze je časem nezbytně nutná. Učitelé často využívají školu Bublové jako pomůcku u starších žáků, kteří se učí hrát ve vyšších polohách (pouze vynechávají první kapitolu).

3.3 Houslová podpěra

Nejrozšířenější pomůckou pro podpírání houslí je v dnešní době takzvaný "pavouk". Oproti podušce či hře bez pavouka má velkou výhodu, že se trupu houslí dotýká pouze nepatrnou plochou, tudíž minimálně tlumí zvuk houslí a přesto poskytuje hráči pevnou oporu pro houslistu. Díky tomu, že zajišťuje jistotu a stabilitu držení mezi hlavou a ramenem, umožňuje naprostou volnost v levé ruce, obzvláště při výměnách poloh. Je to však zároveň i velká nevýhoda a to právě kvůli přílišné fixaci hlavy a ramene. Houslista tím ztrácí téměř veškerou svobodu pohybu ramene, krku a hlavy, což často může přejít až v křeč ve zmíněných oblastech. Nebezpečná se také může jevit žákova ztráta mobility a přílišného návyku pouze na jednu polohu držení, která se ve vyšších ročnících může stát překážkou. Také příliš pohodlné držení nabádá k ochabnutí tělesného postoje, otupělosti, ztrátě pozornosti a pružnosti těla i rukou.

S hrou bez pavouka (s poduškou, nebo úplně bez podpěry) se dnes setkáváme u houslistů jen zřídka. Pokud houslista hraje bez pavouka či pouze s polštářkem (může být přivázaný k houslím, nebo položen na rameni), naskýtá se mu naprostá svoboda pohybu a polohy hlavy, krku a ramene. Nezbytné je však podotknout, že hráč má neustále potřebu vyplňovat mezeru mezi houslemi a krkem zvedáním levého ramene, což opět může vést až ke křečím a ztuhnutí celé levé ruky, proto je obzvláště u začínajících žáků potřebná neustálá kontrola. Při tomto způsobu držení houslí je hlavní oporou levá ruka, tedy je potřeba neustálý kontakt ruky s houslemi. Aby byla ruka mobilní při výměně poloh

směrem dolů, hráč musí na chvíli přidržit housle ramenem, čímž dosáhne chvilkového uvolnění v levé ruce.

Zmínka o volbě podpěry není ani v jedné z vybraných metodik. Lze pouze usuzovat dle obrázků a fotografií jakých podpůrných pomůcek autoři využívali. Pavouka lze spatřit v pomocných obrázcích ve škole Zdeňka Goly, o podušce se zmiňuje Ševčík, Čermák-Beran a Micka. O hře bez jakékoliv podpory se nezmiňuje žádný z autorů. Buď tedy ponechávají volbu čistě na učiteli, nebo se o ní zmiňují v jiných svých spisech.

3.4 Intonační cvičení

Vnímání intonace je nezbytné pro hru na housle. Pro správný rozvoj intonačního vnímání je zapotřebí neustálá sebekontrola, představivost a vnímavost. Nejpřirozenější výukou a osvojováním si správného intonování je zpěv. Podporuje, jak představivost, tak tvořivost a sebekontrolu. Pokud dítě zpívá čistě, má učitel jistotu, že slyší noty správně a intonační nepřesnosti během hry může přisuzovat pouze žákově nepřipravenosti či lenosti sám sebe kontrolovat nebo opravovat. Usazení intonace se dá procvičovat s neustálou kontrolou hry na klavír, či nekonečným opakováním pokládání prstů na stejné místo pod dozorem učitele, dokud si žák zcela neosvojí správnost pohybu. Nemálo používanou pomůckou pro velmi slabě intonující děti jsou nálepky na hmatníku v místech dopadu prstů. Tato pomůcka alespoň přibližně žákovi ukáže, kam má prst pokládat, nicméně dítě okamžitě ztrácí jakoukoliv snahu o poslechovou kontrolu hry a jeho uši "zlenivějí" ještě více. Proto je vhodné tyto pomůcky využívat pouze v krajních mezích a jen dočasně.

Ševčík se k usazování intonace v tomto opusu své školy jakkoliv nevyjádřil.

Micka píše o intonaci: *"Učitel opravuje intonaci dotazy: "Chceš prst výš nebo níž?" nebo pobídkami: "Oprav se!", "Je to čistě?" apod. Jen zřídka mu napoví "Výš" nebo "Níž" U žáků s méně rozvinutým hudebním sluchem si učitel někdy vypomáhá nalepováním úzkých proužků papíru na hmatník v místech dopadů prstů. To snad*

*z počátku zabraňuje příliš nečisté intonaci - je to však pomůcka jen zraková, nehudební, již je třeba opustit."*²⁶

J. Čermák a J. Beran píše v úvodu: *"Zapojení rytmických, zpěvně intonačních a dalších prvků do hry má své opodstatnění, o čemž nejlépe přesvědčí praxe. V přípravce je důsledně dbáno toho, aby dítěti znělo vše, co cvičí i čemu se učí, s vědomím, že prstový výcvik beze zvuku zájem a hudebnost neprobouzí, ale spíše ubíjí. Využití pětitónové písničky s dětskou tematikou v počátečních stádiích hry ve vztahu k hmatové, intonační a hudební stránce výuky odpovídá pokrokovým zásadám hudební pedagogiky. Vychází vstříc dítěti, jež se samo snaží o správnou intonaci, a posiluje jeho zájem o cvičení."*²⁷

Z. Gola pouze v předmluvě zmiňuje důležitost usilování dítěte o přesnou intonaci a dodržování rytmu.

E. Bublová se o cvičení intonace jako takové nezmiňuje. Celá kniha je však psaná tak, aby si dítě mohlo všechna cvičení neustále zpívat a také doprovázet.

3.5 Hudební nauka

Hudební nauka je neoddelitelnou součástí výuky jakéhokoliv nástroje na základních uměleckých školách. Zahrnout ji alespoň okrajově do hodin hlavních oborů žákovi pomáhá spojit si informace získané z hodin hudební nauky se samotnou hrou. Často dítě netuší, že probíranou látku v nauce již dávno ovládá ve hře na housle, či naopak, že teoretický podklad mu může usnadnit nácvik samotné hry na nástroj. Tedy je i pro učitele hry na housle výhodné, aby se s žákem hudební teorii věnovali ve svých hodinách. Proto se práce také zaměřuje na to, jestli učitelé považovali důležité zahrnout hudební nauku do plánů hodin

²⁶ MICKA, Josef - MICKOVÁ, Magdaléna. *Škola hry na housle*. Praha: Editio Supraphon, 1982, str. 18.

²⁷ ČERMÁK, Jan - BERAN, Josef. *Houslová příprava a škola pro začátečníky*. Praha: Editio Supraphon, 1978, str. 4.

hlavních oborů spolu s probíranou látkou hry na housle, zda měli vlastní systém propojení vhodných informací praxe a teorie.

Ševčík v úvodu popisuje názvy not v 1. poloze, vyjmenovává půltóny, zběžně představuje posuvky (ne však jejich funkce) a vysvětluje základní rytmické hodnoty not. Celá učebnice se zaměřuje čistě na technické nacvičování hry na housle, proto postrádá jakoukoliv další zmínku o všeobecné hudební teorii.

Micka se z hudební nauky zaměřil pouze na notaci (procvičování názvu not, které žák hraje, rozpoznání houslového klíče, atd.).

Čermák-Beran se hudební teorii věnují v úplném začátku přípravky, kde jsou vysvětleny hodnoty not, aby se dítě naučilo správně počítat. Ve škole se pak objevují (zhruba od 10. kapitoly) krátké poznámky z teorie či dějin hudby.

Gola v učebnici hudební nauku okrajově zahrnuje. Nové poznatky důležité pro hru vždy označí šedým rámečkem. Ty obsahují vysvětlení jak všeobecně hudebních výrazů, tak vysvětlivky pro znaky určené pouze hráčům na smyčcové nástroje.

Bublová hudební nauku zahrnuje již od počátku a pravidelně přináší nové poznatky a zajímavosti z hudební teorie na každou novou stranu učebnice. Žák se také už od začátku učí rozpoznávat intervaly, které hraje.

3.6 Atraktivnost pro dítě

Vzhledem k vymoženostem v oblasti počítačové a komunikační techniky a k dalším možnostem, které se dětem nabízejí z hlediska využití volného času, je pochopitelné, že nadchnout někoho pro hru na housle je v dnešní době velice náročná záležitost. Proto je vhodné se pozastavit i nad otázkou, jak dítě zaujmout natolik, aby se mu hra na housle jevila jako dostatečně atraktivní činnost. Přitažlivá učebnice a správně zvolené rozvrstvení informací může dokonce probudit v žákovi zájem natolik, že ho bude motivovat k častějšímu cvičení a k radosti z hraní.

Škola hry na housle **Otakara Ševčíka** je pro dítě naprosto neatraktivní. Neobsahuje žádné dětské prvky (obrázky, říkanky, písničky), které by mohly žáčka motivovat či oslovit. Celá tato cvičebnice je psaná velice technicky. Je zaměřená především na neustálé procvičování dle psaných not. Nedává příliš prostor kreativitě. U dětí s dyslexií může vést až ke ztrátě orientace a schopnosti porozumění úkolu, kvůli přílišnému množství not jdoucích za sebou jak v jednotlivých cvičeních tak v celkovém rozvrstvení na jednotlivých stranách.

Houslová škola **Josefa Micky** je pro děti velice atraktivní. Každé cvičení doprovází alespoň jeden malý barevný obrázek. Obsahuje také mnoho písniček, které si dítě může i zpívat. Každá z nich má vypsaný druhý hlas pro učitele. Noty i cvičení jsou rozvrstveny tak, aby dítě nezahltilo přílišné množství not najednou.

Učebnice **Čermák-Beran** nejvíce zaujme svým přebalem, kde je barevný obrázek malého houslisty-školáka přes celou stranu. Vnitřním obsahem se však po vizuální stránce velmi podobá stylu Otakara Ševčíka. Pouze ze začátku jsou některé strany ozdobeny černobílým obrázkem. Cvičení jsou pro dětské oči moc dlouhá a je jich příliš mnoho. Písničky a melodie, které jsou v jednotlivých blocích zahrnuty, vizuálně zanikají mezi ostatními cvičeními. Stejně jako u Ševčíka, nedává prostor ke kreativitě.

V Houslové škole **Z. Goly** zajisté stojí za zmínku nevšední malůvka Josefa Kaloče. Vždy zobrazují různá zvířata hrající na různé nástroje. Jejich originalita může vzbudit u dětí jak zvědavost tak nepochopení. Obsahem se dá srovnat se školou J. Micky. Cvičení jsou rovnoměrně rozvrstvená, nikdy jich není na stránce příliš mnoho. Noty jsou psány větší velikostí, než u předchozích metodik. Nechybí zde ani spousta písniček a říkanek rozepsané vždy s doprovodným hlasem pro učitele. Postrádá však české lidové písničky, které by dítě mohlo znát a mohlo by mít radost z jejich rozpoznání, tedy i cvičení.

Houslová knížka **Evy Bublové** je pro děti ze srovnávaných metodik nejvíce atraktivní. Každá strana je barevně pokreslená, obsahuje spoustu obrázků a velice málo not, které jsou psány velkým fontem. Každé cvičení je představeno formou písničky, což odpoutává pozornost dítěte od faktu, že "dře" technická cvičení a má pocit, že si stále hraje. Dítě se také učí tvořivosti a vynalézavosti, musí si samo doplňovat některé noty, rozeznávat hrané písničky, atd. Cvičení

jsou krátká a výstižná. Vždy levá strana je věnována pouze notám, a pravá strana vysvětlivkám pro dítě, rodiče či učitele, takže žák není poznatky a připomínkami rušen a může svou pozornost zcela věnovat notám.

3.6 Předcházení zdravotním problémům

Nejčastější fyzické problémy způsobené hrou na housle jsou zablokování krční páteře, narušení nervů zejména u konečků prstů a v oblasti krční páteře, pokřivení páteře vůbec, přetažení šlach, či svalové přepjetí. Již od počátku výuky hry na housle je dobré myslet na tyto možnosti postižení a snažit se jim předejít správnými cviky. Zejména u žáků začínajících v pokročilém věku je vhodné si namáhané části těla, již od prvních hodin, vždy po cvičení, dostatečně uvolnit a protáhnout, aby se předešlo zdravotním problémům. Tělesným cvikům, či upozorněním na nutnost zvýšené péče o ohrožené části těla se nevěnuje ani jedna ze srovnávaných metodik. I ve vyučovacích hodinách učitelé často přehlížejí fakt potřeby ošetřování zatěžovaných částí těla. Včasná prevence může zabránit mnoha zdravotním problémům a ulevit tak houslistům od bolestí spjatých se hrou na housle. Tato problematika by si zasloužila více pozornosti nejen ze strany autorů psaných metodik.

Závěr

S vývojem techniky houslové hry a s různorodostí lidských proporcí se vyvíjí i různé názory, jak správně ruce k houslím stavět. Pojítkem všech požadavků pro správné držení je zachovat ruce co nejvíce v přirozené poloze a neustálá uvolněnost.

V kapitole Metodické postupy se prokázalo, že každá metodika má své klady a zápory. Díky dotazníkům a konzultacím s učiteli na ZUŠ bylo zjištěno, že žádný z pedagogů nepoužívá pouze jednu metodiku, ale vždy přejímá alespoň některá cvičení z metodiky jiné, či doplňuje školu o cvičení vlastní.

O odlišnosti způsobu hry, který je úzce spjatý s volbou podpěry houslí u krku, se školy nezmiňují. Tato problematika by si zasloužila více pozornosti ze strany pedagogů i vyškolených houslistů. I v případech zdravotních problémů by změna podpěry mohla být klíčem k opětovné schopnosti hraní bez bolesti.

Procvičování intonace učitelé řeší podle očekávání zpěvem, vizuálními pomůckami a neustálým opakováním.

Hudební nauka se objevuje v novějších metodikách stejně jako ve starších. Je dobré, že učitelé stále dbají na propojenost získávaných informací a nesoustředí se pouze na znalosti hry. Pedagog by měl věnovat čas nejen informacím obsaženým v metodice, ale sám ústně často s žákem teorii opakovat a naučit ho používat nabyté znalosti v praxi.

Ukázalo se, že dřívější mistři zabývající se výukou hry na housle volili naprosto odlišný metodický přístup, než učitelé dnešní doby. Je to způsobeno jak celkovou výchovou dětí, tak přístupem dnešních rodičů k výuce hry na nástroje. Základní umělecké školy rodiče dnes už považují spíše za kroužkovou aktivitu, než za odvětví vzdělání, a také tak ke školám přistupují. Tedy dřívější "pevnou ruku" rodičů při žákově nevoli ke cvičení, musí nahrazovat kreativní přístup jak učitele, tak metodik. Je vidět, že si tento problém metodici uvědomují, neboť čím novější učebnice, tím více jsou barevnější, kreativnější a zábavnější.

Problematikou zdravotních problémů se navzdory přibývajícím postižením hráčů žádná z excerpovaných metodik nezabývala. Přitom včasná prevence

formou krátkého protažení na konci každého cvičení by mohla eliminovat následky fyzické zátěže.

Použité informační zdroje

BENEŠOVÁ, Klára. *České houslové školy v systému hudebního vzdělávání na ZUŠ*. Olomouc: Palackého univerzita v Olomouci, Pedagogická fakulta, Katedra hudební výchovy, 2008.

BOUŘOVÁ, Zuzana. *Srovnání metodiky houslové hry J. Micky, Y. Menuhina a I. Galamiana*. Brno: Janáčkova akademie múzických umění v Brně, Hudební fakulta, 1987.

BUBLOVÁ, Eva. *Houslová knížka pro radost aneb začínáme ve 3. poloze*. Praha: Bärenreiter, 2011.

BURIAN, Jiří. *Systém houslové výuky Bohumila Kotmela*. Brno: Janáčkova akademie múzických umění v Brně, Hudební fakulta, Katedra strunných nástrojů, 1989.

ČERMÁK, Jan - BERAN, Josef. *Houslová příprava a škola pro začátečníky*. Praha: Editio Supraphon, 1978.

GOLA, Zdeněk. *Houslová škola pro začátečníky*. Ostrava-Kunčice: Grafie, 1996.

GRAFFOVÁ, Magdalena. *Houslové školy pro začátečníky od dob Otakara Ševčíka; osobnosti tvůrců a srovnání škol*. Brno: Janáčkova akademie múzických umění v Brně, Hudební fakulta, Katedra strunných nástrojů, 2005.

HAFERNÍKOVÁ, Jitka. *České houslové metodiky 20. století*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Pedagogická fakulta, Katedra hudební výchovy, 2010.

HEJNÁ, Jitka. *Výuka začátečníků ve vybraných českých houslových školách 20. století*. Olomouc: Palackého univerzita v Olomouci, Pedagogická fakulta, Katedra hudební výchovy, 2011.

HEJNOVÁ, Veronika. *Otakar Ševčík - houslový pedagog světového významu. Jeho dílo a práce s ním*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, Filozofická fakulta, Ústav hudební vědy, 2010.

HORÁKOVÁ, Marie. Houslové školy druhé poloviny 18. století ze sbírkových fondů arcibiskupského archivu v Kroměříži. *e-Pedagogium*. [Online]. 2003, č. 1. [Cit. 14.4.2013]. Dostupné z <<http://epedagog.upol.cz/eped1.2003/mimo/clanek14.5.htm>>.

JANKO, Lukáš. *České houslové školy*. Praha: Akademie múzických umění, Hudební fakulta, 2003.

MICKA, Josef - MICKOVÁ, Magdaléna. *Škola hry na housle*. Praha: Editio Supraphon, 1982.

NETOLICKÁ, Ludmila. *Srovnání výukových metod Bohumila Kotmela a Jaroslavy Staňkové*. Brno: Janáčkova akademie múzických umění v Brně, Hudební fakulta, Katedra strunných nástrojů, 2011.

NETOLICKÁ, Ludmila. *Výukové metody hry na housle Jaroslavy Staňkové*. Brno: Janáčkova akademie múzických umění v Brně, Hudební fakulta, Katedra strunných nástrojů, 2009.

ŠEVČÍK, Otárár. *Houslová škola pro začátečníky*. Praha: Editio Supraphon, 1988.

Přílohy

Příloha č. 1 Výsledky dotazníkového šetření

Učitelé na ZUŠ byli tázáni, podle jaké metodiky vyučují žáky PS a 1. roč./I. st.

Osloveno bylo 277 škol, z nichž odpovědělo 29.

Metodika	CELKEM	ZUŠ 1	ZUŠ 2	ZUŠ 3	ZUŠ 4	ZUŠ 5
Otakar Ševčík	10	1			1	
Josef Micka	13					
J. Čermák-J.Beran	10	1		1	1	
Zdeněk Gola	9			1		1
Eva Bublová	13	1		1		1
Zahraniční	5		1			
Jiné/Vlastní	9			1	1	

ZUŠ 6	ZUŠ 7	ZUŠ 8	ZUŠ 9	ZUŠ 10	ZUŠ 11	ZUŠ 12
	1	1				1
1	1	1			1	
			1			
	1					1
1					1	1
	1					
				1		

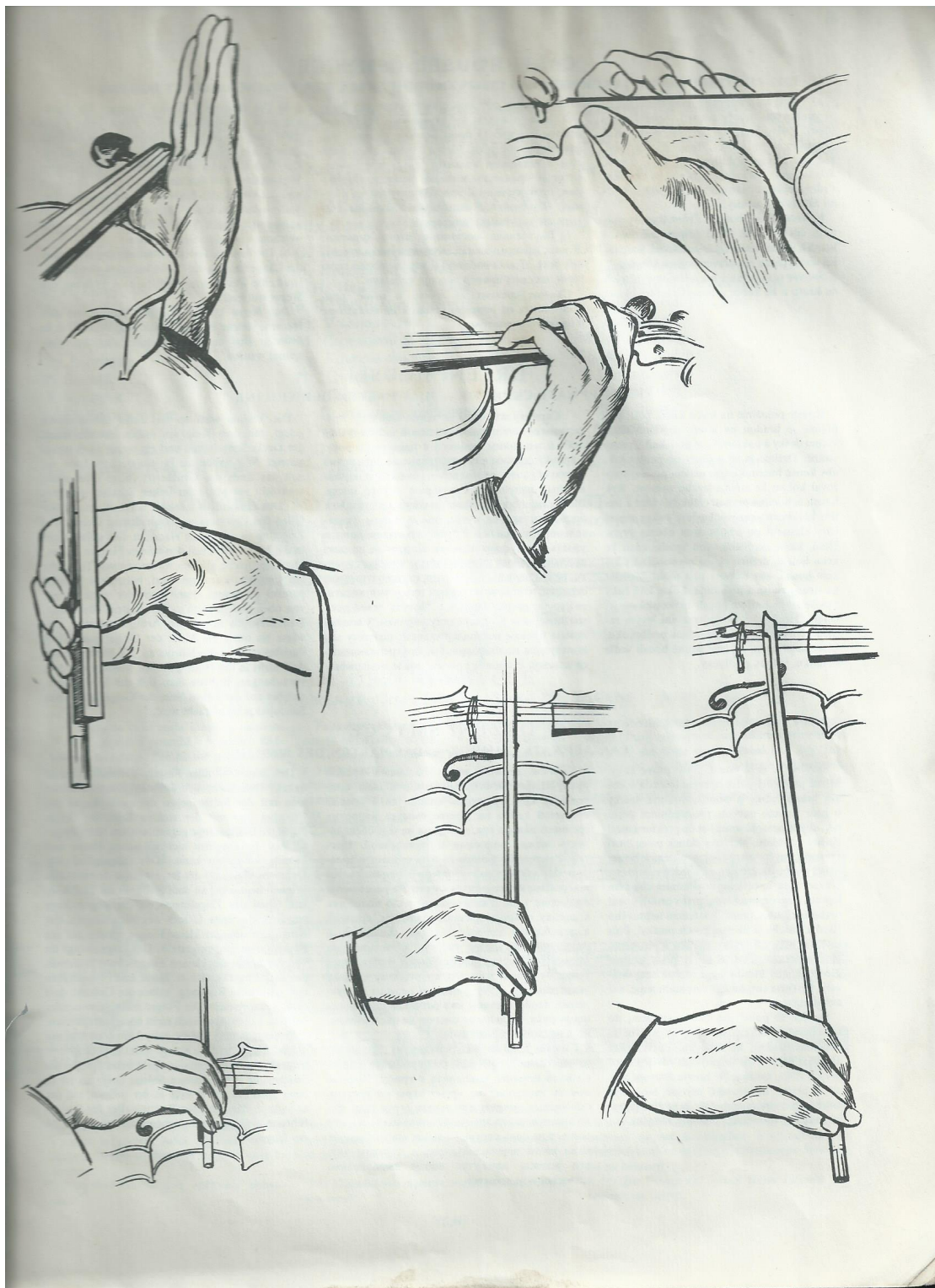
ZUŠ 13	ZUŠ 14	ZUŠ 15	ZUŠ 16	ZUŠ 17	ZUŠ 18	ZUŠ 19
	1					1
1			1	1	1	1
1	1		1		1	
	1	1				1
1	1		1			
					1	
		1				

ZUŠ 21	ZUŠ 22	ZUŠ 23	ZUŠ 24	ZUŠ 25	ZUŠ 26	ZUŠ 27
		1	1	1		
1	1				1	
			1			
	1	1				
				1	1	1
			1			
	1				1	1

ZUŠ 28	ZUŠ 29
	1
	1
1	
1	
1	1

Příloha č. 2 Postavení rukou

a) Otakar Ševčík

b) Josef Micka

2 Držení houslí

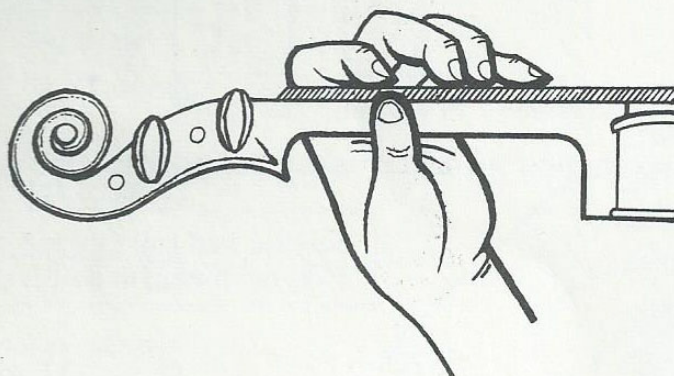
- Ukazuj a jmenuj části houslí a smyčce.
- Zapívej některou písničku a tleskej „do taktu“.

Housle pod bradou

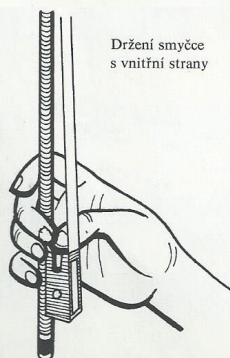
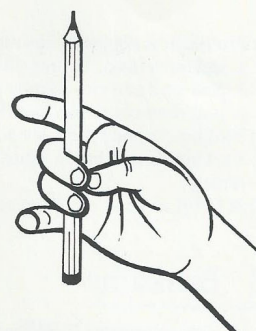
Housle ve svislé poloze

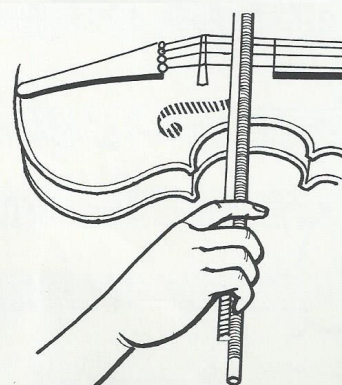
4 Uchopení smyčce¹⁾

Přípravná cvičení s tužkou:

- Vezmi tužku levou rukou dole, svisle.
- Na tužku polož, asi uprostřed, špičku pravého palce.
- Proti palci pak polož dva prostřední prsty (prostředník a prsteník), tak aby tužku obepínaly pod prvními klouby a držely ji. Viz obr.

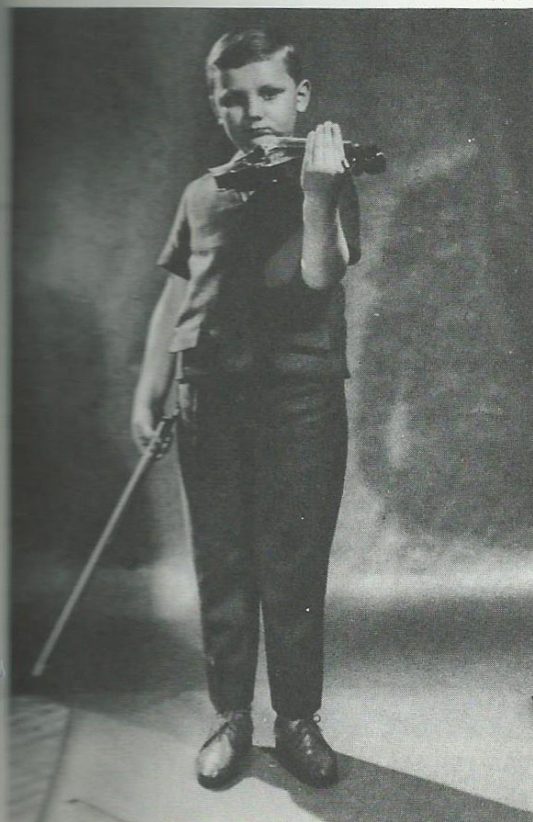

Držení smyčce
s vnitřní strany

Držení smyčce
z vnějšíku

Postoj a držení houslí

hlavu zpřímá

housle spočívají
na klíční kosti (ne na rameně!)

drž je pevně bradou
před sebou, vodorovně!

loket stoč
pod housle!

(levá ruka housle
jen lehce přidržuje)

držení ti usnadní
podbradek a poduška.

Správně držet nástroj je podmínkou
tvých pokroků.

stůj vzpřímeně, volně,
trochu se rozkroč

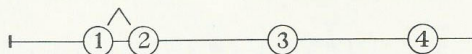
Stavění prstů na strunu A

Prsty stav pomalu, pozorně,
po sobě: první (ukazováček), vedle něho
druhý (prostředník),
třetí (prstení) a
čtvrtý (malíček) natáhni!

Netlač na palec!

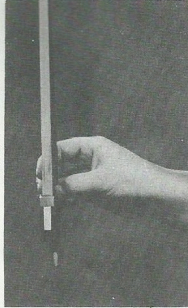
Dbej, aby prsty dopadaly na hmatník zahnuté v kloubech
tak, jak to vidíš na obrázku!

Pamatuj si základní prstoklad!

Držení smyčce

Smyčec držíme v pravé ruce, úplně volně, nikdy křečovitě!

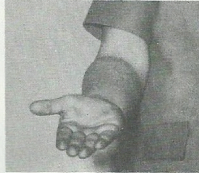

ohnutý palec na okraji žabky, malíček na prutu, prsty zaobleny

Prohlédni si obrázky a nacvičuj držení smyčce podle nich: nejprve pomalu, pozorně, pak rychleji, na 7 dob, ale přesně!

Příprava:

natáhni pravou ruku

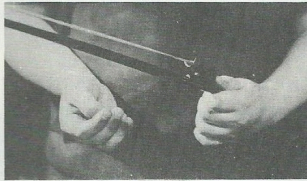
volně ji sevři, jako bys chtěl něco uchopit do hrsti (ohnutý palec směřuje proti oběma prostředním prstům)

pak cvič a hlasitě si říkej:

Nácvik:

1. uchopím smyčec (levou rukou, pod žabkou, žíněmi proti sobě)

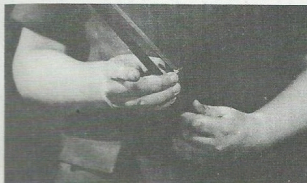
2. ohnu palec (současně volně sevři ostatní prsty)

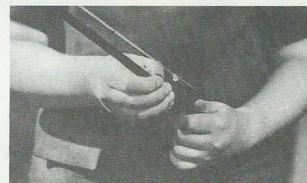
3. přiložím jej na okraj žabky

4. proti němu oba střední prsty

5. postavím malíček (na prut)

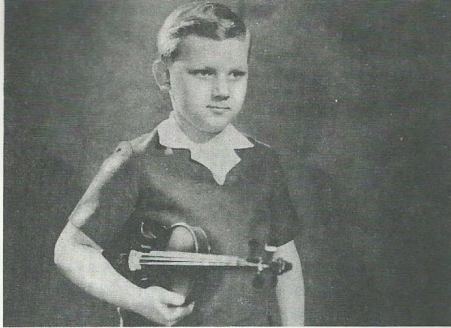
6. přiložím ukazováček

7. volně držím, levou pustím (před tím se přesvědč, máš-li ohnutý palec, malíček na prutu a prsty zaoblené v kloubech)

Správné držení houslí nacvičíš snadno podle obrázků

Pozorně si je prohlédni, pak cvič: jedno po druhém, nejprve pomalu, potom rychleji, ale přesně! Nakonec vše na 7 dob.

1. Základní postavení
správně stoj, pozor na kobytku!

2. Úchop housle
u patky

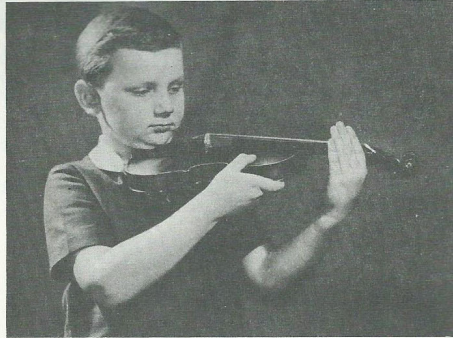
3. Housle před sebe

4. Pod bradu
správně housle zasadí, uprav držení a stiskni

5. Příprav levou ruku
(pravou přídrž housle, levou vysuň, palec přilož lehce k dlani,
bříškem od ukazováčku)

6. Zasuň ji pod krk (u pražce)
(krk spočine mezi bříškem palce a kořenem ukazováčku — volně
— prsty nesvírej!)

3. POSTOJ A DRŽENÍ HOUSLÍ

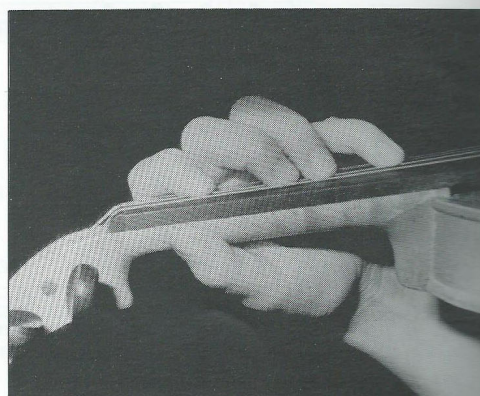

obr. 1

Stát vzpřímeně (rovně) s mírně rozkročenýma nohama. Housle spočívají mezi levým ramenem a levou stranou brady. Mírný tlak hlavy! Housle se drží v rovné linii s podlahou a jsou částečně vysunuty doleva. Celá plocha houslí má mírný sklon doprava (obr. 1).

Crk houslí leží mezi palcem a ukazováčkem levé ruky (obr. 2).

obr. 2

obr. 3

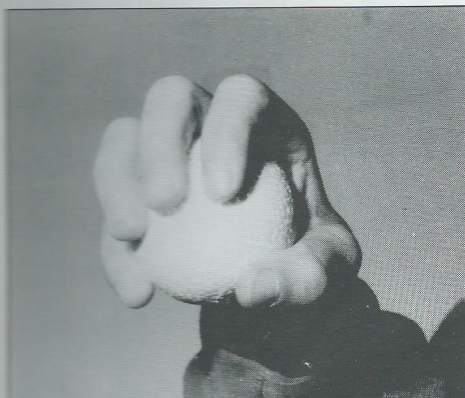
Zkoušet držení houslí bez pomoci levé ruky (obr. 3).

S dalšími cvičeními držení smyčce průběžně opakovat i držení houslí.

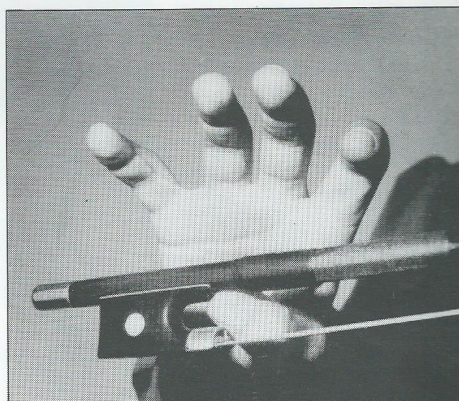
4. DRŽENÍ SMYČCE

Prsty pravé ruky jsou ve všech kloubech ohnuté (zakulacené), jako by objímaly malý míček (obr. 4). Palec se špičkou zespu dotýká jak prutu smyčce, tak i okraje žabky (obr. 5). Prostředník je umístěn proti palci.

obr. 4

obr. 5

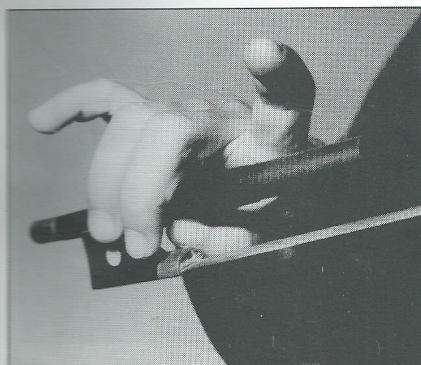

Hlavní úlohou palce, prostředníku a prsteníku je držet smyčec. Proto tyto prsty jsou na smyčci umístěny pospoju (obr. 6).

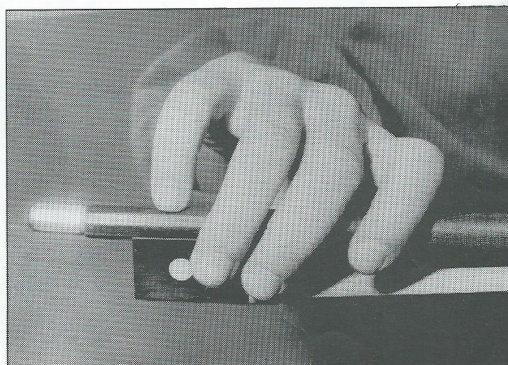
Mezi ukazováčkem a prostředníkem, prsteníkem a malíčkem jsou malé mezery. Je to proto, aby ukazováček měl možnost větší tlaku na prut smyčce a tím zvětšovat sílu tónu a malíček naopak nadlehčovat smyčec a tím zmenšovat sílu tónu.

Je důležité, aby se ukazováček dotýkal prutu smyčce svým druhým článkem a malíček byl na něm postaven svoji špičkou (obr. 7).

obr. 6

obr. 7

e) Eva Bublová

